

Kuluttavatko suomalaiset vähemmän kuin muut?

Euroopan kulutusbudjettien vertailua

Heli Mäkinen työskenteli Palkansaajien tutkimuslaitoksessa tutkimusharjoittelijana touko-syyskuussa 2005.

Kotitalouksien kulutus on eräs elintason mittari, ja se vaihtelee suuresti eri EU-maissa. Eurostatin kulutustutkimuksessa pyritään saamaan vertailukelpoisia tietoja eri maista.

Heli Mäkinen
Kauppatieteiden yo

Euroopan yhteisöjen tilastotoimisto Eurostatin kulutustutkimus vuodelta 1999 on osa EU:ssa noin viiden vuoden välein tehtävää kulutustutkimusten sarjaa. Sen tiedot on yhdistetty eri maiden tilastotoimistojen itsenäisesti tekemistä kulutustutkimuksista. Ensimmäisen tutkimuksen tiedot olivat vuodelta 1988. Suomi on osallistunut tutkimuksiin vuodesta 1994.

Kulutustutkimuksia tehdään ensisijaisesti sitä varten, että saataisiin yksityiskohtaista tietoa Euroopan maiden kotitalouksien kulutuksesta ja sen rakenteesta. Näkökulma on tällöin mikrotaloudellinen, kuluttajan hyötyä ja siinä tapahtuvia muutoksia painottava. Vastakohtaisesti esimerkiksi kansantalouden tilinpidossa kotitalouksien kulutus on eräs makrotalouden kompo-

nentti ja määrittäyty suhteessa koko talouden tuloihin ja kulutukseen.

Jotta kulutustieto ilmaisisi mahdollisimman hyvin kulutuksesta saatua hyötyä, siinä pitäisi ottaa huomioon myös erilaiset kulutusta säännöstelevät tekijät, esimerkiksi sen rajoittaminen vä-

littömällä verotuksella ja kulutusmahdollisuuksien tasaaminen julkisesti tuetuilla palveluilla. Eurostatin tutkimuksessa arviointikohteena on ollut kotitalouksien ns. lopullinen kulutusmeno, johon nämä erilaiset hyvinvointipalvelut tai ns. luontoismuotoiset sosiaali-

set tulonsiirrot eivät sisälly. Hyvinvointipalveluiden pois jättäminen aliarvioi erityisesti sellaisten maiden kulutusmahdollisuuksia, joissa julkisten palvelujen osuus kokonaiskulutuksesta on suuri.

Kansallisella tasolla tärkeä tutkimusten käyttökohde tulonjako- ja kulutus-tutkimuksen ohella on kuluttajahintaindeksissä olevien tuotteiden painojen määrittäminen. Monet maat käyttävät kulutustietoa myös määrittääkseen painot EU:n harmonisoituun kuluttajahintaindeksiin, jolla mitataan mm. talousalueen inflaatiota.

Koska maat tekevät tutkimuksia eri tahtiin, uusien tietojen saatavuus ei välttämättä ole saatavissa Eurostatin kiinnittämältä vuodelta. Esimerkiksi kulutustutkimuksessa vuodelta 1999 käytetty suomalainen kulutustutkimus oli tehty vuonna 1998. Tällöin tiedot on defloitoitu eli ne on muunnettu vastaamaan samaa kulutusta vuoden 1999 hintatasolla.

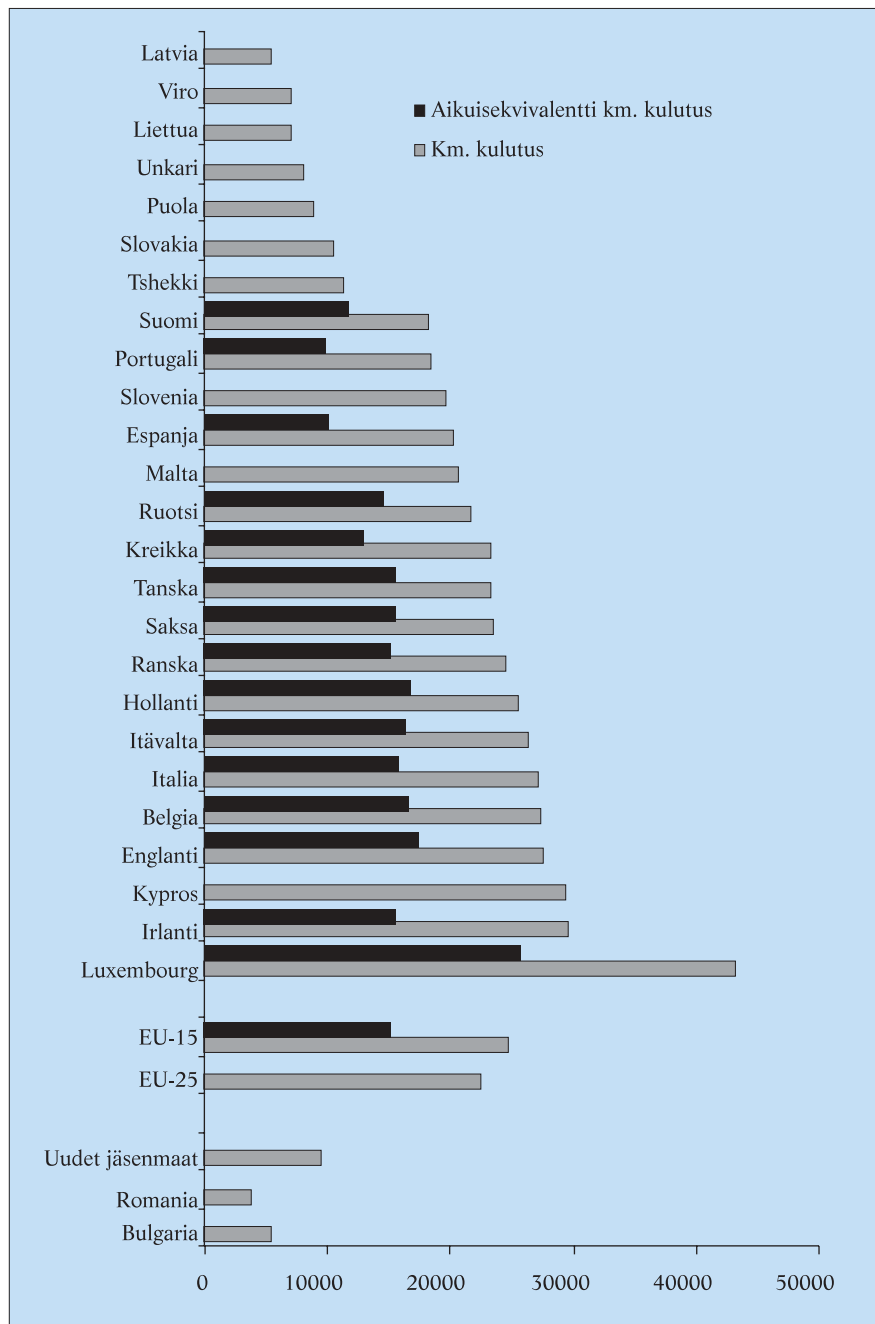
Tutkimuksessa olivat mukana myös uudet jäsenvaltiot (Kypros, Malta, Latvia, Liettua, Viro, Slovakia, Slovenia, Tshekki, Puola ja Unkari) sekä kaksi jäsenehdokasmaata (Bulgaria ja Romania). Tieto näiden maiden kulutuksesta ja sen rakenteesta olisi erityisen kiinnostavaa elintasoerojen vertailun kannalta. Kerätyissä tiedoissa on kuitenkin puutteita, jotka vaikeuttavat niiden vertailua vanhoista jäsenmaista kerättyihin tietoihin.

Kulutustiedot on kerätty haastatteluilta, kulutuspäiväkirjoista ja osin myös hallinnollisista rekistereistä. Perinteisen kulutuksen kuten kaupassa käynnin lisäksi kulutukseen on luettu myös kotitalouksien oma tuotanto (esim. maanviljelijöiden omaan käyttöön tuotetut elintarvikkeet) ja saadut luontaisedut.

Kokonaiskulutus

Kuviossa 1 on kuvattu kotitalouksien keskimääräinen kulutus tutkimuksessa mukana olleissa maissa. Luvut on ilmaistu ostovoimakorjattuina (PPS = Purchasing Power Standard). Tällä on

Kuvio 1.
Kotitalouksien keskimääräinen kulutus vuonna 1999 (PPS).

Lähde: Eurostat.

pyritty siihen, että maiden väliset erot kuvaisivat lähinnä kulutettujen hyödykemäärien eroja eivätkä hintojen (ja palkkojen) eroja.

EU-15-maista laskettu keskimääräinen kulutus vuonna 1999 oli 24 772 PPS¹, joka oli noin 17 prosenttia Luxemburgin jälkeen eniten kuluttavaa maata, Irlantia matalampi. Suomessa kulutus oli EU-15-maista matalinta, noin neljäsosan keskiarvoa matalampi. Ruotsalaiset ja tanskalaiset kotitaloudet kuluttivat jonkin verran Suomea enemmän, mutta Pohjoismaat jäivät kuitenkin selvästi EU-15:n keskiarvon alapuolelle.

Uusien EU-maiden mukaan lukeminen laski EU:n keskimääräistä kulutusta noin 8,9 prosenttia. Näistä maista Slovenia (19 815 PPS) oli Kyproksen ja Maltaan jälkeen lähimpänä EU-15:n keskiarvoa. Jäsenmaiksi Bulgaria ja Romania jäivät uusien EU-maiden keskiarvon (9 469 PPS) alapuolelle.

Kuviossa näkyy selvä ero seitsemän vähiten kuluttavan EU-maan ja Suomen välillä. Näiden maiden kulutus-tieto (Slovakia pois lukien) ei kuitenkaan ollut täysin vertailukelpoinen muiden maiden kanssa, koska niissä asumismenoihin oli luettu vain todelliset vuokramenot eikä asunnonomistajien laskennallista vuokraa kuten EU-15-mailla, Maltalla, Kyproksella, Slovenialla ja Slovakialla. Tähän oli osittain syynä se, että monet uudet jäsenmaat olivat vuonna 1999 vielä osittain kommunistisen vallan jälkeisessä siirtymätaloustalouksessa, eikä laskennallisen vuokran määrittämisen oltu katsottu olevan säännöstellyillä vuokramarkkinoilla mahdollista (Lux 2000).

EU-15-maissa asunnonomistajien laskennallinen vuokra lisäsi kulutusta keskimäärin noin 17 %. Vaikka eri-

laisten asuntomarkkinoiden ja asumismuotojen vuoksi laskennallisen vuokran vaikutusta oli lähes mahdotonta arvioida, on selvää, että asumismenojen yhtenevä käsittely kaventaisi eroa enemmän kuluttaviin maihin.

Kuvion 1 luvut ilmaisevat sitä, kuinka paljon maan kotitalouksissa kuletetaan keskimäärin. Luvut eivät kuitenkaan kerro kulutuksen jakautumisesta kotitalouksien jäsenten kesken. Jossakin maassa kulutus saattaa olla

suurta siksi, että kotitaloudet ovat varakkaampia ja niillä on enemmän resursseja kuluttaa, ja toisessa maassa taas kotitalouksien korkea kulutus johtuu suuresta perhekoosta. Eräs elintasomittari saataisiin, mikäli kotitalouksien

Suomessa kotitalouksien kulutus oli matalinta verrattuna kaikkiin vanhoihin EU-maihin.

yhteenlaskettu kulutus jaettaisiin kaikkien niiden jäsenten lukumäärällä. Tällöin jäisi huomioimatta lasten vähäisempi kulutus, sekä se, että kotitalouksien jäsenet hyötyvät yhteisistä kulutusmahdollisuuksista, kuten aterioista ja matkoista.

Elintasovertailun näkökulmasta kotitalouksien koon määrittäminen ns. aikuisekvivalentteina yksikköinä antaa paremman kuvan elintasosta. Eurostatin tutkimuksessa on käytetty OECD:n muunnettua skaalaa, jossa ensimmäinen aikuinen saa arvon 1, muut yli 13-vuotiaat arvon 0,5 ja alle 13-vuotiaat arvon 0,3. Aikuisekvivalentti keskimääräinen kulutus on esitetty kuviossa 1 niistä maista, joista se on laskettu.

Mikäli keskiarvoa laskettaessa jakajana käytetään aikuisekvivalentteja yksiköitä, Suomen keskimääräinen kulutus nousee vertailussa Portugalin ja Espanjan ohitse. Näiden maiden suurempaan kulutukseen Suomeen nähden vaikuttavat siis suuret ja enemmän tarvitsevat kotitaloudet, ei niinkään se, että yksittäisellä kotitalouden jäsenellä olisi enemmän resursseja kulutukseen.

Uusista EU-maista aikuisekvivalentteja yksiköitä ei laskettu johtuen lähinnä siitä, ettei tutkimukseen osallistuneiden ikää ole rekisteröity. Keskimää-

räinen kotitalouksien koko oli kuitenkin uusissa EU-maissa korkeampi (2,94) kuin EU-15:ssä (2,44), joten tässä mielessä ero vanhoihin EU-maihin voisi olla aikuisekvivalentissa keskimääräisessä kulutuksessa suurempi.

Uudet ja vanhat jäsenmaat

Erot laskennallisen vuokran käsittelyssä uusien ja vanhojen jäsenmaiden välillä vaikeuttavat maiden kulutuksen rakenteen vertailua. Ero on pyritty otamaan tässä huomioon vertaamalla EU-15-maiden keskimääräistä kulutusta² erikseen niiden uusien jäsenmaiden keskimääräiseen kulutukseen, jotka ovat määrittäneet laskennallisen vuokran ja niihin, jotka eivät ole määrittäneet vuokraa. EU-15-maiden kulutusmenot on tällöin määritetty vastaavasti

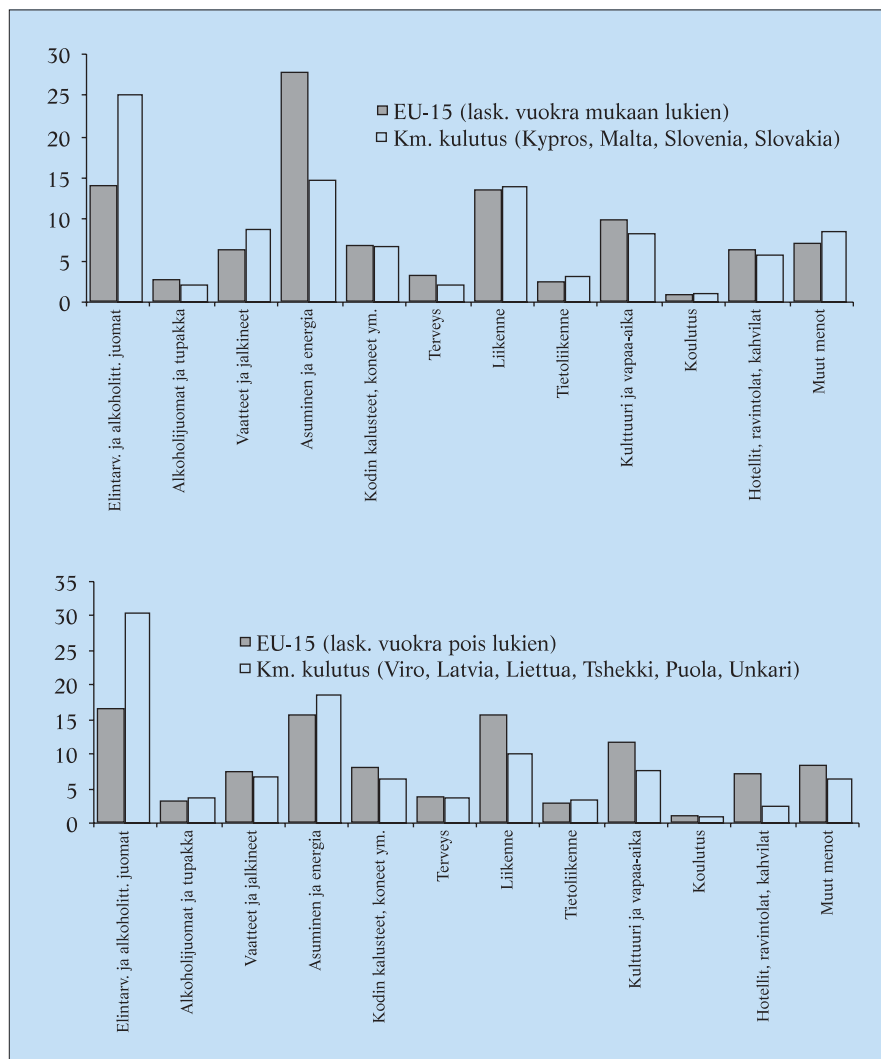
Kuviossa 2a esitettävät asumismenot muodostivat suurimman osan (27 %) EU-15-maiden kulutuksesta. Mikäli vain vuokramenot otetaan huomioon, osuus putoaa lähes puolta pienemmäksi (15 %), mikä vääristää kulutuksen rakennetta huomattavasti. Toisaalta niissä uusissa jäsenmaissa, joissa laskennallinen vuokra on otettu huomioon, asumisen osuus on huomattavasti EU-15-maita pienempi (14 %), mikä viittaa siihen, että erot asumismenoissa saattavat olla myös rakenteellisia. Asumismenojen vertailu uusien ja vanhojen jäsenmaiden kesken onkin tutkimuksen tietojen perusteella käytännössä mahdotonta. Joitakin päätelmiä kulutuksen rakenteesta voidaan kuitenkin tehdä.

Elintarvikkeiden ja juoman osuus oli uusissa jäsenmaissa 26 % laskennallisen vuokran sisältävästä kulutuksesta ja 30 % ilman laskennallista vuokraa. Tämä oli siis selvästi EU-15-maita suurempi, jossa osuudet olivat 14 % ja 16 %. Toisaalta vapaa-aikaan ja kulttuuriin uhrattiin EU-15-maissa

² Eri alueiden keskimääräisen kulutuksen rakennetta määritettäessä maita on painotettu osuudella yhteenlasketusta lopullisesta kulutuksesta kansantalouden tilinpidossa.

Kuvio 2a ja 2b.

Keskimääräinen kulutuksen rakenne EU-15-maissa ja uusissa jäsenvaltioissa; % kulutusbudjetista.

Lähde: Eurostat.

suurempi osa kulutuksesta (10%; 11%) kuin uusissa jäsenmaissa (8%; 8%).

Liikenteen osuus vaihteli EU-15:n 16 ja 13 %:sta uusien jäsenmaiden 13 ja 10 %:iin. Tähän erään vaikuttavat mm. maantieteelliset seikat sekä maan infrastruktuuri, mutta sen osuus ei kuitenkaan vaihtele kovin paljon. Suomessa liikenteen osuus oli EU-15-maista korkein, 17 % keskimääräisestä kulutuksesta, hieman yli prosenttiyksikön EU-15 keskiarvoa korkeampi.

Muiden menojen osuus EU-maiden kulutuksesta oli keskimäärin noin 6–8

prosentin luokkaa. Erä on vähiten vertailukelpoinen kuvaamaan kulutusta. Se pitää sisällään esimerkiksi hyvinvointipalveluja, joiden tarjonnassa on suuria eroja EU-maiden välillä.

Kulutuksen rakenne vanhoissa jäsenmaissa

Erityiseriä kuten asumista lukuun ottamatta uusien ja vanhojen jäsenmaiden välinen kulutusbudjettiosuuskien vertailu antaa tyydyttävän kuvan siitä, miten

näiden maaryhmien kulutus on pääpiirteissään muodostunut. Toisaalta eri maiden kulutusrakenteiden vertailu tarjoaa astetta kiinnostavampaa, mutta myös vaikeammin tulkittavaa tietoa. Vanhoista jäsenmaista vertailu voidaan tehdä, koska niistä kerätty tieto on harmonisoidumpaa ja demografisilta tiedoiltaan vähemmän puutteellista kuin uusien jäsenmaiden kulustieto. Kaikista maista on olemassa myös vertailutieto vuodelta 1994.

Jotta maiden kulutustottumuksista voitaisiin tehdä hyviä ja luotettavia päätelmiä, tutkimuksessa käytetyn otoksen tulisi edustaa ominaisuuksiltaan koko maan kotitalouksia. Joissakin maissa otoksesta on kuitenkin jo etukäteen suljettu pois tiettyjä väestöryhmiä: Ruotsissa yli 74-vuotiaat on luettu pois, ja Saksassa on käytetty ns. kiintiötantaa. Tämä vaikeuttaa osaltaan tulosten tulkintaa, koska tietyn hyödykeryhmän suuri kulutusosuus saattaa johtua myös siitä, että maan otoksessa kyseisiä hyödykkeitä paljon käyttävät ovat yliedustettuina, eikä siitä, että hyödykkeen kulutus todella olisi ollut maan kotitalouksissa suurta. Tästä lähtien kuitenkin oletetaan otoksen edustavan populaatiota. Luxemburgia ei oteta vertailussa huomioon, koska maan pienen koon vuoksi kotitalouksien keskimääräisen kulutuksen rakenne on huomattavan erilainen kuin muissa maissa.

Asuminen ja energia vei Portugalia (19%; pienin osuus) lukuun ottamatta eniten, yli 20% jäsenmaiden kulutusbudjetista. Asumisen osuus oli suurin Saksassa (31%), jossa erä myös kasvoi eniten (yli 6 prosenttiyksikköä vuodesta 1994).

Vuosina 1994–99 EU-15-maiden budjettiosuuskien muutoksista merkittävin oli ruuan osuuden väheneminen. Ruuan, alkoholittomien juomien ja tupakan osuus keskimääräisestä kulutuksesta pieneni kaikissa muissa EU-15-maissa paitsi Belgiassa, jossa se kasvoi 1,7 prosenttiyksikköä³. Eniten ruuan

³ Vuoden 1994 pienen vastausprosentin (10%) vuoksi luku ei välttämättä ole luotettava.

Heli Mäkisen mielestä hyvinvointipalveluiden käytön mittaaminen eri maissa toisi myös taloudelliseen keskusteluun aivan uusia sävyjä.

kulutus väheni Espanjassa (4,2 prosenttiyksikköä) ja vähiten Tanskassa (0,5 prosenttiyksikköä) ja Ranskassa (1,0 prosenttiyksikköä).

Ruuan kulutusosuuden vaihtelu sekä eri EU-maiden välillä että yli ajan on sopusoinnussa saksalaisen tilastotieteilijä Ernst Engelin 1800-luvulla kehitetyn lain kanssa, jonka mukaan elintason noustessa ruuan osuus kulutusbudjetista laskee (Zimmerman 1932). Engelin mukaan ruuan osuus olisi ”paras aineellinen mittari elintasolle”.

Esimerkiksi Suomessa ruuan osuus oli verrattain pieni (17,1 %), joka oli jo-pa EU-15-maiden keskiarvon (17,4 %) alapuolella. Engelin mittarin mukaan Suomen elintaso olisi siis ollut maiden välisessä vertailussa korkeampi kuin mitä kokonaiskulutus antaa olettaa. Muista Pohjoismaista ruuan osuus oli huomattavan pieni myös Tanskassa (13,8 %), tosin tanskalaiset myös kuluttavat Suomea enemmän. Pieni ruuan osuus suomalaisessa kulutuksessa korostuu erityisesti vertailussa muihin vähän kuluttaviin EU-14-maihin, kuten Espanjaan ja Portugaliin, joissa ruuan osuus on selvästi suurempi (yli 20 %). Teoreettista perustelua haettaessa voidaan aja-

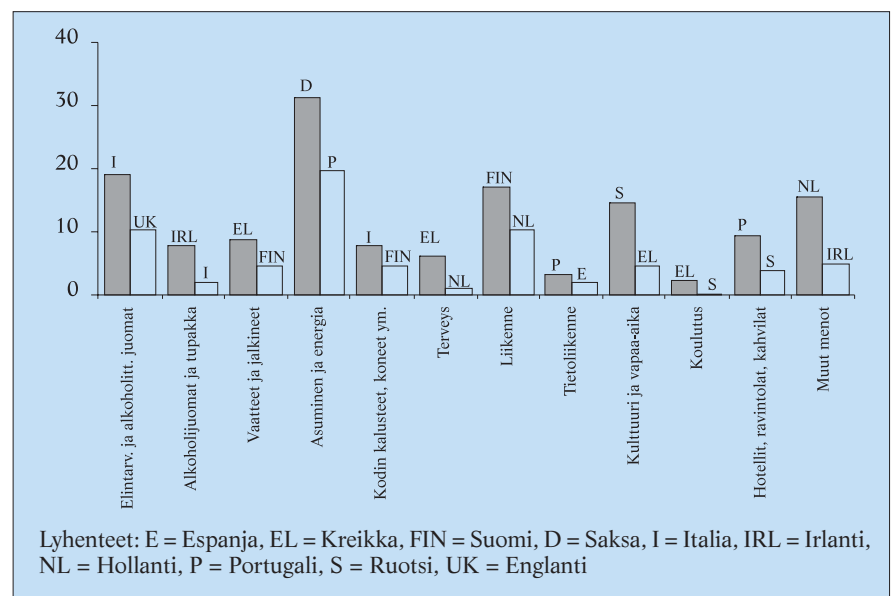
tella, että suuri ruuan osuus näissä maissa johtuu kotitalouksien rakenteesta: perheet ovat suuria ja suuri osa kulutuksesta käytetään ruokaan. Toisaalta lastenhoito vie oman osansa tulonsaitsemahdollisuuksista

ja kokonaiskulutus on näin ollen pientä. Suomessa taas pieni kokonaiskulutus voisi johtua muista tekijöistä kuin suurista perheistä, esimerkiksi välittömästä verotuksesta ja julkisesti tuetuista palveluista.

Myös laman vaikutus oli jossain määrin näkyvä Eurostatin tutkimuksessa, esimerkiksi siinä, että suomalaisessa otoksessa työttömiä viitehenkilöitä (kotitalouksista valittuja henkilöitä, joista kerättiin enemmän tietoa kuin muista) oli vertailtavista maista eniten (5,9 %). Lama ja työttömyys voisivat selittää etenkin pientä kokonaiskulutusta.

Suomalaisen tutkimuksen tiedot olivat varsinaisesti vuodelta 1998, jolloin lama oli jo ohi, mutta se vaikutti vielä kulutukseen ja kulutusrakenteeseen. Kotitalouksien yhteenlasketut reaaliset kulutusmenot olivat kylläkin vuonna 1998 8 % suuremmat kuin lamavuonna 1990, mutta kotitaloutta kohden lasketut kulutusmenot olivat reaalisesti vuonna 1998 vielä pienemmät kuin vuonna 1990 (Ahlquist ja Pajunen 2000). Kulutuksen kokonaiskasvu johtui paljolti väestörakenteen muutoksis-

Kuvio 3. Eniten ja vähiten tiettyä hyödykeryhmää kuluttavat EU-14-maat (% kulutusbudjetista).

Lähde: Eurostat.

ta, kun kotitalouksien koko pieneni ja lukumäärä kasvoi.

EU-14-maista suomalaiset kuluttivat vähiten kodin kalusteisiin (4,5 %) ja vaatteisiin (4,6 %), joiden kulutus ei myöskään ollut vielä vuonna 1998 lamaa edeltävällä tasolla (Ahlquist ja Pajunen 2000). Toisaalta suomalaiset kuluttivat eniten liikenteeseen ja viestintään (19,8 %), jonka osuus myös kasvoi Suomessa eniten (3,3 prosenttiyksikköä). Erään kuuluvat tietoliikennemenot kasvoivat kaikissa maissa.

Hyvinvointipalvelujen mittaminen

Tutkimuksen tavoitteena oli mitata sellaista kulutusta, joka olisi mahdollisimman vertailukelpoista eri maiden kesken. Tästä syystä hyvinvointipalveluja ei ole luettu mukaan. Kyseiset palvelut kuten esimerkiksi erilaiset kuntien tarjoamat koulutus- ja terveystyöpalvelut muodostavat vaikeasti vertailtavan erän eri maiden kesken. Kyse ei ole ainoastaan mitattavuudesta vaan myös erilaisista käytännöistä.

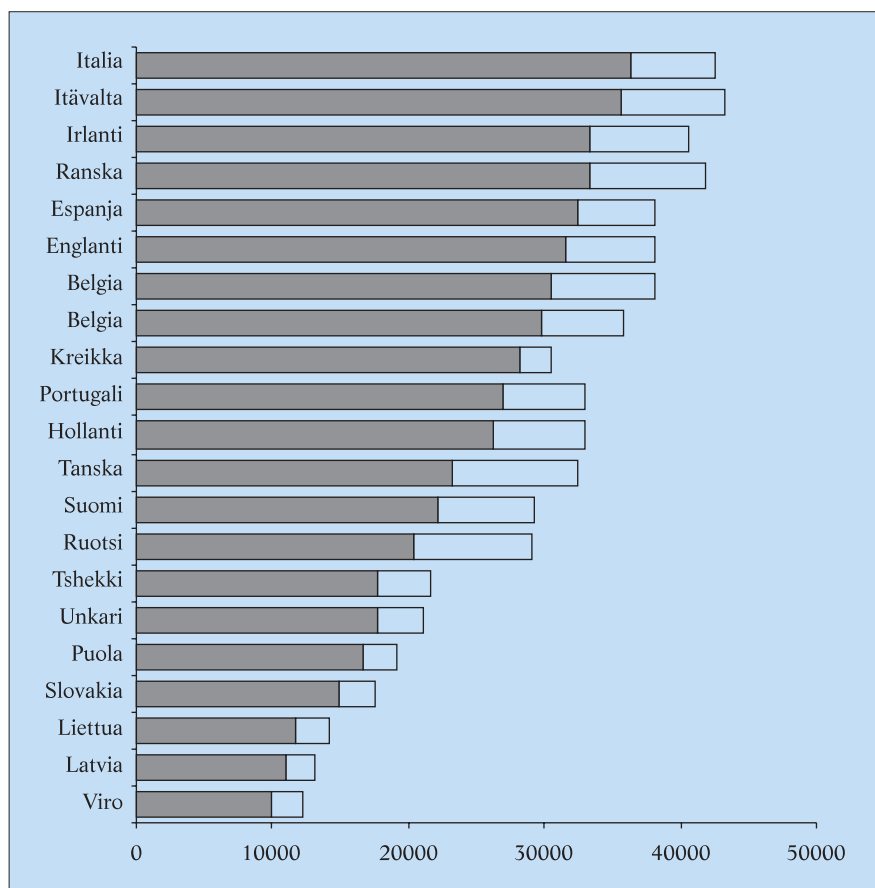
Terveysmenot ovat Euroopassa yleisesti valtion kustantamia, mutta niiden rahoitustavat vaihtelevat. Useimmissa maissa osa terveydenhoidosta on kävijöille maksutonta, suoraan verorahoilla rahoitettavaa ja osasta haetaan erikseen korvauksia. Tällainen järjestelmä on esimerkiksi Suomessa.

Tanskassa, Ruotsissa ja Englannissa terveydenhoitomenot maksetaan tyypillisesti veroista (n. 100 %), kun taas Belgiassa noin 99 % menoista on korvausjärjestelmän piirissä (Eurostat 1998). Vaikka saatujen korvauksien osalta menoja voidaan oikaista, julkisista palveluista saatu hyöty jää väistämättä huomioimatta. Mittaamisongelma on huomattava myös koulutusmenojen osalta, joissa maksuton osuus on vieläkin suurempi.

Eurostat on pyrkinyt yhdessä jäsenmaiden kanssa kehittämään menetelmiä, joilla terveys- ja koulutusmenojen ns. todellinen kulutus voitaisiin mitata. Eräs mahdollisuus olisi lasken-

Kuvio 4.

Julkisesti tuotettujen palvelujen osuus kotitalouksien keskimääräisestä oikaistusta käytettävissä olevasta tulosta vuonna 1999 (PPS) (Slovenia, Kypros, Malta ja Luxemburg eivät ole mukana vertailussa).

Lähde: Eurostat.

nallisten arvojen käyttäminen kotitalouksilta kerättyjen kulutustietojen sijaan. Tällöin menot määritettäisiin erityisestä tietokannasta ja allokoitaisiin kotitalouksiin tiettyjen kriteereiden perusteella. Toinen mahdollisuus olisi kerätä kotitalouksilta tieto todellisesta käytöstä esimerkiksi lääkärikäyntien perusteella.

Vuoden 1999 tutkimuksessa terveysmenot oikaistiin saatujen korvauksien osalta. Jäljelle jäävä osuus (keskimäärin hieman yli 3 % menoista) oli suuri lähinnä sellaisissa maissa, joissa yli 60-vuotiaita viitehenkilöitä oli paljon, kuten Kreikassa ja Italiassa.

Kreikassa sekä koulutusmenojen osuus (2,4 %) että terveysmenojen

osuus (6,3 %) oli EU-15-maista suurin. Terveysmenojen kohdalla tähän vaikutti osittain yli 60-vuotiaiden suuri osuus (41 %), mutta Kreikan kotitalouksilla myös julkisesti tuotettujen palvelujen osuus kulutuksesta on yksi Euroopan pienimpiä. Näiden tietojen perusteella voi siis olettaa, että julkisten palvelujen pois jättäminen lisäsi jonkin verran Kreikan kotitalouksien mitattua kulutusta muihin maihin nähden.

Hyvinvointipalvelut lisäävät ostovoimaa

Julkisesti tuotetut palvelut kuuluvat olennaisesti Suomen samoin kuin

muiden Pohjoismaiden kotitalouksien kulutusmahdollisuuksiin.

Julkisten palveluiden vaikutusta kulutuksen määrään voi arvioida kansantalouden tilinpidon tulotileiltä. Tutkimuksen kulutukseen verrattavissa oleva tulo on ns. käytettävissä oleva tulo. Kuviossa 4 keskimääräiseen käytettävissä olevaan tuloon on lisätty julkisesti tuotetut palvelut. Tällöin saadaan oikaistu käytettävissä oleva tulo. Kuvion 1 kulutuserien tavoin tulot on ilmaistu ostovoimakorjattuina. Ne ilmaisevat tällöin ostovoiman eroja eri maiden välillä.

Julkisten palvelujen mukaan ottaminen parantaisi Suomen ostovoimaa noin kolmanneksella. Vain Tanskalla (39 %) ja Ruotsilla (42 %) julkiset palvelut lisäsivät enemmän käytettävissä olevien tulojen reaalista ostovoimaa. Kaikkiin muihin maihin nähden julkisten palvelujen mukaanotto parantaisi Suomen asemaa. Erityisesti ero näkyy Kreikan kohdalla, jossa julkisten palvelujen osuus oli pienin, 8 %.

Käytettävissä oleviin tuloihin perustuvassa vertailussa Italia ja Espanja olivat sijoittuneet ostovoimavertailussa ensimmäiseksi ja kuudenneksi, mutta niiden alhainen julkisten palveluiden osuus (17 % käytettävissä olevasta tuloista) pienensi oikaistua käytettävissä olevaa tuloa eli suhteessa niihin maihin, joissa julkinen osuus oli suurempi. Ranska on esimerkki maasta, jossa sekä käytettävissä oleva tulo että julkiset palvelut kotitaloutta kohti olivat Euroopan maista kolmen korkeimman joukossa.

Seuraava kulutusbudjettien vertailu EU-maissa on tarkoitus tehdä vuodelta 2005. Mittaamisongelmien vuoksi vertailuun ei todennäköisesti vielä oteta mukaan hyvinvointipalveluja. Niiden mukaan lukeminen kuitenkin tarjoaisi hieman erilaisen kuvan Euroopan kotitalouksien kulutusmahdollisuuksista. Julkiset palvelut sisältävän, todellisen kulutuksen mittaaminen on Euroopan maiden tilastokeskuksille haaste, joka toivottavasti tulevissa tutkimuksissa toteutuu. ■

KIRJALLISUUS

Ahlquist, K. & Pajunen, A. (2000), Kotitalouksien kulutusmenojen muutokset 1990-luvulla, Tilastokeskus, Tulot ja kulutus 28/2000.

Eurostat (1998), Social Protection Expenditure, ESSPROS: European System of Integrated Social Protection, Luxembourg 1998.

Eurostat (2003), Household Budget Surveys in the EU: Methodology and Recommendations for Harmonization-2003, Luxembourg 2003.

Eurostat (2004), Household Budget Surveys in the Candidate Countries: Methodological Analysis 2003, Luxembourg 2004.

Lux, M. (2000), The Housing Policy Changes and Housing Expenditures in the Czech Republic. Sociological Papers 1/2000, Academy of Sciences, Prague, Institute of Sociology.

Puente, A. (2005), The European Consumer in the Enlarged Union, Statistics in Focus 2/2005, Eurostat.

Zimmerman, C.C. (1932), Ernst Engel's Law of Expenditures for Food, Quarterly Journal of Economics, 47, 80.